

Yon lekòl inik pou yon nasyon ini

Lekòl pa ka tann

Nesmy Manigat

Ansye minis Edikasyon Nasyonal ak Fòmasyon Pwofesyonèl

PREZANTASYON LIV

K ap parèt an desanm 2026

YON LEKÒL INIK POU YON NASYON INI

Yon lekòl inik pou yon nasyon ini

Lekòl pa ka tann

Pledwaye pou yon sèl lekòl ayisyen.

Dokiman prezantasyon liv la.

Pòtoprens.

DOKIMAN GRATIS · LI PA POU VANN

© Nesmy Manigat, 2026. Tout dwa repwodiksyon, adaptasyon
ak tradiksyon rezève pou tout peyi.

Enfografi : Nesmy Manigat. Foto kouvèti a : achiv pèsonèl otè a.

Dokiman gratis, ou lib pou pataje l, san chanje anyen ladan l.

Li anonse liv *Yon lekòl inik pou yon nasyon ini* | *Lekòl pa ka tann*,
ki pral parèt an kreyòl ak an franse an desanm 2026.

Poukisa liv sa a, epi poukisa se jodi a

Mwen pa ekri paj sa yo pou raple sèlman jan li prese pou n edike epi fòme pitit nou yo ak jèn nou yo. Mwen ekri paske mwen kwè tout bon lekòl se youn nan dènye kote Ayiti ka rive rekonsilye ak tèt li, epi paske espas rekonsilyasyon sa a ap vin pi piti chak ane.

Mwen dirije Ministè Edikasyon Nasyonal ak Fòmasyon Pwofesyonèl la de fwa, an 2014-2016 epi an 2021-2024. Mwen konvenki pi plis toujou pitit nou yo p ap viv nan menm peyi a selon lekòl yo frekante. Se tankou nivo prestij lekòl la ekri sou fwon yo. Se sa ki dwe sispann, epi se poutèt sa, sa mwen rele Lekòl Inik la enpòtan anpil.

Yon Lekòl Inik se pa yon lekòl inifòm. Li pa vle di efase diferans ki genyen ant milye yo, ni fè tout timoun aprann menm jan. Li vle di garanti chak grenn timoun, kèlkeswa kote li fèt, menm nivo dwa, konesans, konpetans, pwoteksyon ak chans, anndan yon sèl sistèm nasyonal.

Lang se otan yon zafè idantite ke yon zafè aprantisaj ak estim pou tèt ou. Yon timoun ki aprann nan lang li pale a konprann pi byen, aprann pi alèz epi sispann kwè li pi ba pase moun ki pale yon lòt lang. Yon peyi ki anseye apati pwòp referans pa l bay pitit li mwayen pou yo konprann reyalite yo epi transfòme l ak pwòp resous pa yo. Se te rèv Joseph C. Bernard, ki te trase chemen an.

Yon kourikoulòm andojèn, kreyòl kòm lang ansèyman ak aprantisaj epi miltilengwis se pa senp yon chwa kiltirèl. Se yon leve kanpe pou jistis nan salklas yo, pou emansipasyon, men tou pou reyisit lekòl ak konstriksyon nasyonal. Se yon eskalye k ap pèmèt elèv yo rive devlope pi fasil konpetans XXIyèm syèk la, depi syans imèn rive nan syans enjenyè, depi robotik rive nan nimerik ak entèlijans atifisyèl.

Nan dènye konkou admisyon Inivèsite Leta d Ayiti, sou plis pase 25 000 enskripsyon, se 2,4 % sèlman ki t ale nan Fakilte Syans, epi mwens pase youn sou senk nan tout filyè syantifik ak enjenyeri yo. Konsta sa a montre tou limit yon òf inivèsitè ki bay ti kras plas toujou pou syans fondamantal, nimerik ak lòt filyè avni XXIyèm syèk la. Nan inivèsite piblik depatmantal yo, fòmasyon yo rete lajman konsantre sou filyè tradisyonèl ki egziste deja. Demann lan pa ka devlope nèt san yon òf fòmasyon ki adapte.

Se pou tout sa yo liv “Yon lekòl inik pou yon nasyon ini” pa ka tann. Se lekòl la osinon anyen (L’école ou rien), paske nou pa diskite lekòl nan yon peyi ki gen lapè ankò. Gwo katye nan men moun ak zam, lekòl ap fèmen, epi se nan mitan timoun gwoup sa yo ap rekrute. Nan yon peyi kote Leta rekile, lekòl la rete youn nan ra enstitisyon ki toujou pale ak tout moun. Fè l tounen yon pwojè nasyonal, se yon kesyon sekirite tou.

Dokiman sa a prezante vizyon sa a ki nan liv “Yon lekòl Inik pou yon nasyon Ini” atravè dis pilye ak onz priyorite, epi prezante sèt desizyon pou ranfòse mizanplas li. Lekòl Inik la se pa yon pwojè edikatif sèlman, se yon pwojè sosyete, yon egzijans jistis ak yon pwomès pou chak timoun ayisyen ka patisipe, sou menm pye diyite ak posiblite, nan avni nasyon l.

Nesmy Manigat

Ansyen minis Edikasyon Nasyonal ak Fòmasyon Pwofesyonèl
Pòtoprens

Sa nou konnen jodi a, epi nou dwe deside sispann inyore

- 01 Diskontinuite a.** Ministè Edikasyon pase 174 manda ministeryèl depi 1843, ki gen yon dire mwayen (medyàn) nèf mwa, epi plis pase yon manda sou de dire mwens pase yon ane eskolè. An 2014, mwen te 8èm minis nan 10 ane, soti 2004 rive 2014. Pa gen sistèm sou latè ki transfòme tèt li nan enstabilite sa a. Repons lan se pa yon moun pwovidansyèl, repons la enstitisyonèl.
- 02 Finansman an.** Ayiti envesti sèlman 0,96 % richès li, sa vle di pwodui enteryè brit li nan edikasyon an 2023, lè mwayèn Amerik Latin ak Karayib la se 3,82 %, Repiblik dominikèn 3,76 % epi Kiba 8,44 %. Pa gen yon sèl peyi nan rejyon an ki bay lekòl li yon ti pousantaj konsa richès li. Premye kategori moun ki finance lekòl ayisyen an, se fanmi yo.
- 03 Sistèm la menm.** Depi lontan sistèm nan mete plis enèji ak mwayen nan egzamen ak diplòm pase nan konpetans debaz yo. An 2014, plis pase 750 000 kandida te kalifye pou patisipe nan egzamen Leta sou plis pase 3 000 000 elèv, epi sa te fini ak yon gwo to echèk san konte gwo depans.

- 04 Lekòl la ap fonksyone nan yon peyi ki pa gen lapè.** Depi jen 2022, ensekirite a paralize yon gwo pati nan sistèm lan. Resansman eskolè 2024-2025 la konte 942 lekòl ki fèmen nan 3 ane anvan yo. Yon politik edikatif ki pa prevwa kontinuite pedagogik nan moman kriz se pa yon politik edikatif ankò.
- 05 Konesans fondamantal yo.** Evalyasyon nasyonal aprantisaj yo, ki obligatwa depi 2014 epi, bay move nòt pou matyè debaz yo: kreyòl, fransè ak matematik. Wi, nou sispann bay chak grenn elèv nòt pa yo inikman pou kòmanse tou mezire nivo sistèm nan tout bon. Kounye a nou dwe sèvi ak nòt sistèm nan pou pran bon jan mezi, epi ajì.
- 06 Tranzisyon demografik ki pa fini.** To nèt eskolarizasyon nan segondè a soti anviwon 10,5 % an 2010-2011 pou rive anviwon 13 % an 2013-2014, epi 32,8 % an 2024-2025. Pwogrè a reyèl, men anviwon 7 jèn (15 a 18 lane) sou 10 rete deyò segondè a, nan yon laj yo ta dwe ka kontinye etid yo epi prepare avni yo, ak risk pou yo vin pi ekspozè pou rekritman gang yo ak pou imigrasyon iregilye. An 2025, se sèlman 42 466 kandida ki reyisi bakaloreya inik la, yon kantite ki reprezante anviwon 4,5 % nan 943 498 jèn 15 a 18 lane yo. Rapò sa a montre jan chimen an difisil pou rive jwenn diplòm fen etid segondè pami yon jenerasyon kote yon pati deja kite lekòl oswa an reta nan pakou nòmal eskolarizasyon an.

Sous : resansman eskolè 2024-2025, MENFP ; MENFP/DPCE, *Ayiti : edikasyon an chif* ak anyè estatistik 2010-2011 ak 2013-2014 pou ansyen to yo ; evalyasyon nasyonal aprantisaj yo, MENFP ; rezilta bakaloreya inik 2025 la, MENFP (to reyisit nasyonal 44,96 %) ; UNICEF, novanm 2024 ; Bank mondyal ak CEPAL pou konparezon finansman yo.

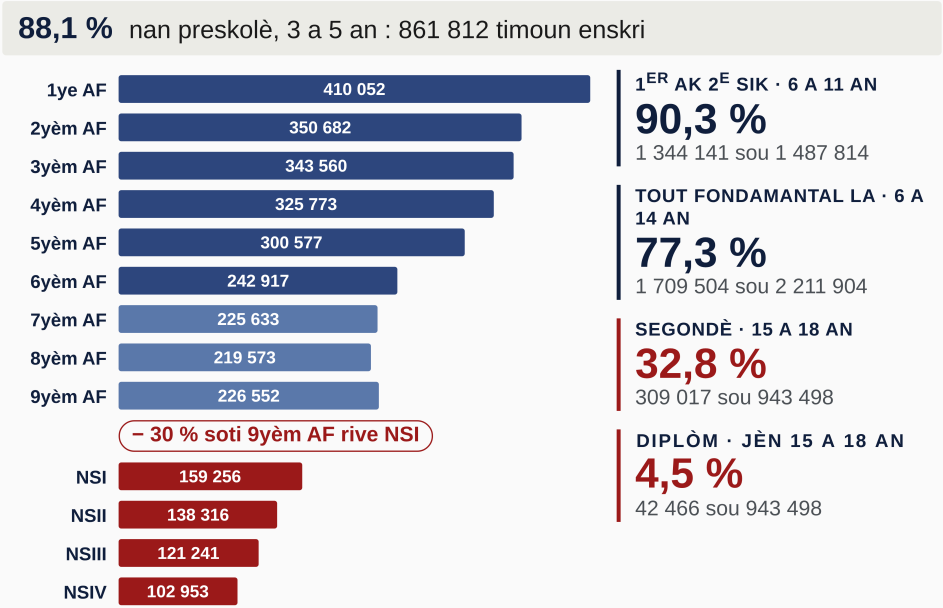
SA PA NOUVO

Nan mwa septanm 2007, Estrateji nasyonal aksyon pou Edikasyon Pou Tout moun te deja dekri menm antonwa a, ak chif. Nan ane 2002-2003, 14 % elèv sis premye ane fondamantal yo t ap double epi 12 % t ap kite lekòl, ak yon pik 26 % nan sizyèm ane. Timoun ki gen reta laj yo te fè 72 % efektif fondamantal la. Sou san timoun ki te antre nan setyèm ane fondamantal, se 7,83 sèlman ki te rive pran bakaloreya dezyèm pati a, yon pwopòsyon ki mezire tout yon kowòt, pa sèlman kandida ki prezante yo. Ven an apre, Bakaloreya inik la bay 44,96 % reyisit, kont 48,34 % nan egzamen Reto ak Filo ansanm nan 2004-2005. Echèk lekòl la pa yon aksidan dis dènye ane yo, se nòm sistèm sa a ap pwodui depi yo mezire l.

Estrateji nasyonal aksyon pou Edikasyon Pou Tout moun, MENFP, septanm 2007, paj 18 rive 22 ak anèks B, tablo B7 rive B11.

Antonwa lekòl la jan resansman yo montre l

Kantite elèv pou chak ane etid, resansman eskolè 2024-2025. Pi gwo mach la twouve l nan papòt segondè a. Istorikman, echèk lekòl la te toujou nòm nan.

De chif, de mezi diferan
7,83 %
ENDIKATÈ ISTORIK PARCOU LEKÒL · 2007
Pòsyon elèv ki antre nan 7yèm ane fondamantal ki rive jwenn bakaloreya dezyèm pati a. Estrateji nasyonal aksyon pou Edikasyon Pou Tout moun, MENFP, septanm 2007, paragaf 55.

4,5 %
DIPLÒM SOU JÈN 15 A 18 AN · 2024-2025
42 466 diplome sou 943 498 jèn. Se yon rapò demografik, se pa yon to acheveman yon kowòt, paske moun ki jwenn diplòm nan ka gen plis pase 18 an.

Nan prèske ven an, endikatè ki disponib yo montre jan defi acheveman lekòl la rete gwo, men yo pa pèmèt, pou kont yo, mezire evolisyon l dirèkteman.

Antonwa lekòl la jan resansman yo montre l. Chak mach ki pèdi se yon jenerasyon peyi a p ap jwenn ankò.

Lekòl sèlman pa ka fè dezameman nan yon peyi. Men san li, p ap ka gen dezameman **tout bon.**

Fòk nou di nou rive nan sitiyasyon yon peyi ki nan lagè san lagè pa deklare. Resansman eskolè 2024-2025 la konte, nan twa dènye ane yo, 942 lekòl fèmèn, 515 ladan yo nèt, epi afekte plis pase 156 000 elèv. Nan mwa novanm 2024, UNICEF konstate kantite timoun gwoup ame yo rekrute ogmante a 70 % nan yon sèl ane. Nan fevriye 2025, reprezantant li an Ayiti al pi lwen lè l deklare prèske mwaye manm gwoup ame yo ta timoun, gen ladan yo ki gen 8 ane sèlman.

Chif sa yo montre yon lekòl ki pa ka retni timoun yo, oswa ki pa janm resevwa yo. Lè pòt lekòl yon peyi ap fèmèn, se pòt yon lòt kalite lekòl k ap louvri, ak lòt kalite fòmasyon li, kourikoulòm li ak debouché li. Se sa mwen te rele piblikman an 2019 “lekòl pwofesyonèl gangsterism” nan yon atik mwen te pibliye ki te pale de gang 2.0.

Mwen pa bay opinyon nan dokiman sa a sou sa ki pou fèt kont gwoup ame yo. Kit se konbat yo, netralize yo, triye epi reyentegre sa ki ka reyentegre yo, pwopozisyon sa yo se yon deba sekirite ak lajistis. Men mwen ka afime okenn nan aksyon sa yo p ap ka fèmèn vann rekritman an si rezèvwa a ap replen chak ane, epi rezèvwa a se timoun ki mal eskolarize oswa ki kite lekòl a onz an, e menm pi bonè.

Se pou sa pale de lekòl la, de lang ansèyman, reyisit eskolè, metye pou jèn ak konstui yon nasyon se yon sèl ak menm sijè. Yon timoun ki konprann sa yo anseye l, ki pran plezi dekouvri mond ki antoure l ak lòt kote gen plis chans pou rete lekòl. Yon timoun ki rete lekòl gen mwens rik pou yo rekrute l. Menm jan yon peyi ki anseye lang li, istwa l, sitwayènte, atizay li, kilti l ak metye ranfòse otonomi jèn li yo pou pran pi bon jan desizyon selon valè yo. Lekòl la pa solisyon mirak kont kriz ensekirite a, men se wout pou soti ladan l.

Yon Leta ki bati kont yon Nasyon kapab rekonsilye ak li, **gras a lekòl**

Lekòl la se enstitisyon ki ka fè yon Leta ki istorikman bati kont nasyon li, rive rekonsilye ak li.

Lekòl nou an repwodui pandan lontan, pafwa san li p ap cheche sa, separasyon ak frakti ki nan sosyete ki antoure l la. Lekòl piblik ak lekòl prive, etablisman lavil, etablisman nan bidonvil ak etablisman nan bouk, lekòl ki gen mwayen ak lekòl ki san manyen. Anplis lekòl yo pa itilize menm pwogram, menm liv, menm lang ansèyman e yo pa gen menm nivo egzijans. Konsa 2 timoun nan menm peyi a ka fè 2 pakou lekòl ki konplètman diferan, sèlman paske yo ale nan 2 lekòl diferan.

Men rekonsilye pa vle di inifòmize. Li vle di yon sèl kourikoulòm, yon sèl liv rive nan men tout timoun, yon sèl diplòm vo menm bagay toupatou, yon sèl estanda pwofesyonèl aplike pou tout anseyan, epi yon sèl Leta garanti yon kalite minimòm, kèlkeswa lekòl la. Se pari Liv Inik la ak desizyon 23 fevriye 2022 a sou finansman sèlman materyèl didaktik an kreyòl pou 4 premye ane lekòl fondamantal la.

Yon orizon : 2054

Dezyèm ka ventyèm syèk la p ap sanble ak premye a. Se pou sa Kad Oryantasyon Kourikilè 2024-2054 la te fèt, epi siyen 30 oktòb 2023. Li pa dekri lekòl jodi a, li dekri sitwayen Ayiti ap bezwen nan vennsenk, trant an. “Coding” te pase pou metye avni premye ka syèk la, soti 2000 rive 2025, men entelijans atifisyèl la deja ap fè yon pati nan travay sa a. Sa yon lekòl dwe bay yon timoun, se kapasite pou l mobilize konesans li nan yon sitiyasyon reyèl, epi pou l kontinye aprann lè metye yo chanje non, oswa menm disparèt.

Twa peyi fraktire sosyalman ki chwazi lekòl pou yo rebati tèt yo

Dout anpil moun toujou genyen sou enpòtans tout refòm edikatif ann Ayiti se toujou menm bagay yo : kijan lekòl la ka yon priorite lè popilasyon an grangou epi ijans lan mande pou envesti nan repons kriz imanite ak alimantè a ?

Poutan, eksperyans 3 peyi divize mwen vizite nan plizyè misyon pwofesyonèl, aprann mwen yon leson esansyèl : edikasyon se pa yon liks ou ka pèmèt tèt ou lè kriz la fin pase. Se youn nan levye endispansab pou soti ladan l pou tout bon.

End kenbe inite yon peyi ki gen plizyè santèn lang san li pa efase okenn, gras a yon fòmil 3 lang ki bay chak timoun lang manman l, lang federasyon an ak yon lang lemond.

Afrik di Sid mete fen nan edikasyon bantou separe a, epi li bay tèt li yon sèl kourikoulòm nasyonal. Yon peyi ki te itilize lekòl pou enstitisyonnalize e nòmalize rasis te konprann tou se menm lekòl sa a ki ka e dwe aprann rekonsilyasyon.

Salvadò te mete matyè sou valè imen, etik ak sitwayen yo nan mitan refòm edikatif li te lanse an 1995, apre lagè sivil la. Fas a vyolans gang yo li kontinye chèche ranfòse edikasyon pou lapè, pandan li mete aksan sou aktivite espòtif ak atistik, patisipasyon paran yo ak kominote yo.

Se vre Ayiti pa ka “kopye kole” sa 3 peyi sa yo fè. Men egzanp yo montre yon peyi fraktire ka deside lekòl la ap zouti rekonstriksyon l, epi li deside sa lè l transfòme l epi lè l mete lajan ladan l. End konsakre 4,10 % pwodui enteryè brit li nan edikasyon, Afrik di Sid 6,02 %, youn nan to ki pi wo sou latè, pandan Salvadò nan 3,3 % ak yon angajman li anonse pou rive jouk 8 %. Ayiti envesti jodi a 0,96 %.

Nou nan setyèm ane rekil ekonomik, ak yon pwodui enteryè brit reyèl ki bese a 2,7 % an 2024-2025. Se jisteman nan moman difisil konsa lòt yo te envesti nan lekòl yo, pa apre.

Twa peyi fraktire sosyalman ki chwazi lekòl pou yo rebati tèt yo

Kourikoulòm, finansman, kwasans : menm mezi yo, kat peyi. Chak nan twa yo t ap soti nan yon gwo frakti.

	End inite nan divèsite	Afrik di Sid apre apated la	Salvadò apre lagè sivil la	Ayiti kote nou ye
KOURIKOULÒM	Fòmil twa lang : inite a san efase lang rejyonal yo.	Fen edikasyon bantou separe a ; yon sèl kourikoulòm nasyonal.	Refòm 1995 la chita sou valè sitwayen yo.	Kourikoulòm inik, COC 2024- 2054 : menm tè a pou chak timoun.
FINANSMAN PIBLIK, % PIB	4,10 % 2022	6,02 % 2024, youn nan pi wo yo sou latè	3,3 % 8,0 % Prezidan Salvadò a anonse pou 2027, bidjè pa vote	0,96 % 2023 ; objektif Pak nasyonal la : 8 % ; plafon konstitisyonèl pwopoze : 4 %
KWASANS PIB LA	5,5 % → 7,5-9 %	volatil → 1,6-2,2 %	< 1 % → 5-7 %	7 ^e ane rekil ; PIB reyèl 2024-2025 : -2,7 %

Sous : Bank mondyal, depans piblik edikasyon ak kwasans PIB, dènye chif ki disponib pou chak peyi ; Ministè Ekonomi ak Finans ak Bank Repiblik d'Ayiti, dapre IHSL, pou Ayiti ; anons prezidan Bukele, 23 out 2026.

Otè enfografi a
Nesmy Manigat

Kourikoulòm, finansman, kwasans : menm mezi yo, kat peyi. Twa t ap soti nan yon gwo frakti epi yo chwazi lekòl.

Kreyòl la, anplis idantite, se yon kesyon **aprantisaj** tou

Pandan lontan yo diskite plas kreyòl la nan lekòl jan yo diskite plas bikolò nou an: ak anpil konviksyon, fyète, sa ki lejitim, men san done. Gras a evalyasyon nasyonal yo, jan Douz Mezi yo mande sa, kounye a nou gen premye done.

An 2015, menm elèv yo pase menm eprèv la nan de lang yo, kreyòl ak fransè. Rezilta yo montre a klè yon timoun konprann pi byen sa l li nan lang li pale a. Se pa sèlman yon opinyon sou diyite kreyòl la, ni sou souverènte lengwistik, se yon mezi sou sa lekòl la pwodui lè li anseye nan yon lang prèske tout timoun pa pale lakay yo.

Men chif evalyasyon an pa sèlman sa ki enpòtan pou analize. Lè yo korije yon timoun pandan 10, 20 fwa paske li fè erè nan yon lang li pa pale chak jou, lè yo pini l paske l ap pale lang li konprann nan eseye aprann, li aprann se li ki an fot. Li fini pa kwè entelijans se lakay lòt moun ki pale lang li pa konprann nan, entelijans lan nan lòt mo lòt lang lan. Epoutan, estim yon pèp pou tèt li bati nan yon sal klas tou, epi se pou sa, pandan m t ap fè pwomosyon Liv Inik la, mwen t ap esplike yon kourikoulòm andojèn se pa yon rekil sou modènite. Se kondisyon pou yon peyi aprann bati tèt li ak sa li genyen, sa vle di lang li, istwa l, tè l, metye l, konesans li, olye li tann solisyon an soti deyò. Miltilengwis la vini apre, epi pi byen pou li ka gen tout ouvèti lemond ka ofri.

Se konsta sa a ki mennen nou nan pwotokòl MENFP siyen ak Akademi Kreyòl Ayisyen an nan jiyè 2015, desizyon ministeryèl fevriye 2022 a ki angaje finansman piblik eksklizif liv didaktik an kreyòl pou premye sik lekòl fondamantal la, evalyasyon kreyòl la kòm lang sou menm pye ak fransè nan egzamen Leta nevyèm ane fondamantal, epi Kad Oryantasyon Kourikilè a, ki enskri yon pwofil lengwistik : kreyòl anvan, fransè apre, epi lang lemond yo.

Kèk desizyon pou ranfòse **kreyòl la** nan lekòl la

Soti nan yon lang yo tolere pou rive nan yon lang yo anseye, yo evalye, yo finanse epi yo enskri nan kourikoulòm nan.

1^{ye} septanm 2014	Douz Mezi yo. Arete prezidansyèl la preskri evalyasyon nasyonal aprantisaj yo, kreyòl ladan l. Li pibliye nan <i>Moniteur</i> n° 165, 1 ^{ye} septanm 2014, epi li repibliye nan <i>Moniteur</i> n° 177, 17 septanm 2014. Premye evalyasyon nasyonal pilòt 4 ^{yèm} ane fondamantal la 29 me 2015, an kreyòl, an franse ak nan matematik : plis pase 400 000 elèv. Li konpare de lang yo sou menm tèks la.
11 septanm 2014 3 desanm 2014	Komisyon nasyonal refòm kourikilè. Kreye pa arete, enstale twa mwa apre. Se li ki louvri chantye kourikoulòm nan ankò ak plas lang yo.
19 mas 2015	Jeneralizasyon Nouvo Segondè a anonse pou ane akademik 2015-2016, pami premye desizyon Komisyon an pran. Kreyòl la prezan ladan l jouk nan eprèv bakaloreya yo.
8 jiyè 2015	Pwotokòl MENFP–Akademi Kreyòl Ayisyen, siyen ak Pauris Jean-Baptiste : wòl chak enstitisyon devan lang nasyonal la fikse, epi Akademi an apiye refòm kourikoulòm nan.
10-11 desanm 2015	Atelye nasyonal sou amenajman lengwistik : MENFP mobilize kominote edikatif la ak ekspè yo otou amenajman lengwistik la.
23 fevriye 2022	Desizyon ministeryèl n° 6-11-229 : finansman piblik eksklizif materyèl didaktik an kreyòl pou kat premye ane lekòl fondamantal la. Lang lan sispann se yon lang yo tolere, Leta finanse l. Tèks la siyen an kreyòl ak an franse ; li repwodui nan anèks.
26 avril 2022	Komisyon liv lekòl ak materyèl didaktik : l ap veye pou liv yo pa repwodui diskriminasyon lengwistik.
31 me 2022	Komisyon Nasyonal Kourikoulòm (CNC), kreye pa arete : yon enstans estratejik ki gen manda pou fòmile oryantasyon pwogram yo, depi preskolè rive nan teknik ak pwofesyonèl. Li revize Komisyon 2014 la epi li abwoje arete 11 septanm 2014 la nan sa ki kontrè ak li. CNC a reyini omwen kat fwa chak ane epi li gen yon komite pilotaj senk manb.
janvyè 2023	Distribisyon Liv Inik la ak kaye egzèsis 1ye ak 2yèm ane fondamantal yo : anviwon yon milyon egzanplè. Li kòmanse nan fen 2022 epi li entansifye depi janvyè 2023. Liv la vin gratis, epi se menm liv la pou tout moun.
21 fevriye 2023	Diskou nan syèj UNESCO a, Jounen entènasyonal lang manman, epi prezantasyon Liv Inik la : kat matyè an kreyòl, youn an franse, gratis.
30 oktòb 2023	Siyati Kad Oryantasyon Kourikilè 2024-2054 la : pwofil lengwistik la enskri. Kreyòl lang ansèyman depi preskolè rive segondè, franse apre, epi lang lemond yo.
21 fevriye 2024	Sikilè « Soutyen pou Kreyolofoni Syantifik » : yon finansman Fon Nasyonal Edikasyon an, dapre atik 28 arete li a, pou rechèch ak pwodiksyon syantifik an kreyòl. Se KONASTI, ki kreye 29 jiyè 2022, ki gen manda pou mizannèv la. Bous, pri syantifik ak apiye rezo kreyolofoni yo. Pri endividyèl pou yon memwa ou yon tèz an kreyòl ap kòmanse ak senk san mil goud.
22 fevriye 2024	Arete ki estandadize relve nòt yo : kreyòl la pote menm koyefisyan ak franse, 300 pwen, li te pi ba jiska lè sa a nan bilten yo.

Sous : arete prezidansyèl 1^{ye} septanm 2014 sou Douz Mezi yo, *Le Moniteur* n° 165 epi n° 177 17 septanm 2014 ; arete 11 septanm 2014 ak desizyon enstalasyon 3 desanm 2014 (CNRC) ; rapò aktivite MENFP, me-jiyè 2015 ; pwotokòl MENFP-AKA 8 jiyè 2015 ; desizyon ministeryèl n° 6-11-229 23 fevriye 2022 ; sikilè 26 avril 2022 ; laprès nasyonal, janvyè 2023 ; COC 2024-2054, siyen 30 oktòb 2023 ; sikilè « Soutyen pou Kreyolofoni Syantifik » 21 fevriye 2024 ; arete 22 fevriye 2024.

Otè enfografi a
Nesmy Manigat

Sa ki rete pou konsolide

Konsolidasyon politik lengwistik sa a rete yon chantye louvri. Konstitisyon an rekonèt kreyòl ak fransè kòm lang ofisyèl Repiblik la, men pou rekonesans sa a efektif toutbon li mande toujou mekanis aplikasyon ki koyeran epi ki dirab.

Yon lwa-kad amenajman lengwistik ta ka presize obligasyon Leta, garanti dwa lengwistik sitwayen yo epi asire kontinuite politik sa a pi lwen pase chanjman gouvènman. Men li ta dwe kenbe souplès ki nesesè pou adapte pwogram yo, pratik administratif yo ak teknoloji lengwistik yo.

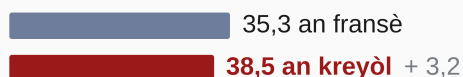
Lekòl la se pa sèlman yon kote pou aprann, men yon kote pou viv peyi w, pèpetye eritaj lengwistik la, bati ak transmèt valè ak konesans kiltirèl, epi panse lemond.

Diskou nan UNESCO, Pari. Jounen entènasyonal lang manman, 21 fevriye 2023. Nesmy Manigat.

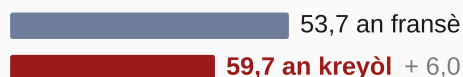
Menm tèl la, an kreyòl ak an franse

Evalyasyon 2015 : yon sèl tèl, tradui nan de lang yo epi distribye youn apre lòt nan klas yo, pou lang lan se sèl bagay ki chanje. Nòt mwayèn sou 100.

4yèm ane, lekti

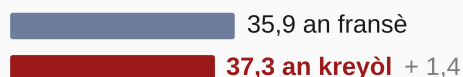
6yèm ane, lekti

4yèm ane, matematik

6yèm ane, matematik

4 sou 4

Nan tou de nivo yo ak nan tou de matyè yo, elèv ki resevwa vèsyon kreyòl la jwenn pi bon nòt la : soti anba yon pwen nan matematik rive sis pwen nan lekti.

Poukisa se sèl konparezon ki valab : nan lòt evalyasyon yo, kreyòl ak franse se de eprèv diferan, ki pa mezire menm bagay la. **An 2015, se menm tèl la** ; se lang nan sèlman ki chanje.

Sous : IEA, Evalyasyon pre-pilòt Ayiti, 2015 ; rapò teknik Evalyasyon nasyonal 2016 nan peyi d'Ayiti, desanm 2016.

Otè enfografi a
Nesmy Manigat

Menm tèl la, an kreyòl ak an franse. Rezilta yo pa di anyen sou valè yon lang.

Dis zouti, yon sèl lekòl

Pa gen youn nan zouti sa yo ki ase pou kont li. Se aliyman yo ki fè sistèm, epi sifi youn manke pou pi bèl kad la rete lèt mouri.

PILYE FONDATÈ YO

- 1 Douz Mezi 2014 yo.** Kanpe desant lan : pèmi pou anseye, siprime Bak I, inifòm inik, enspeksyon, ak evalyasyon nasyonal yo kote evalyasyon pilòt 2015 la.
- 2 Kourikoulòm Inik la.** Kad Oryantasyon Kourikilè 2024-2054, siyen 30 oktòb 2023, ak preskolè a ki vin obligatwa.
- 3 Liv Inik la ak multilengwis la.** Yon sèl liv nan tout men, kreyòl la kòm lang aprantisaj, franse ak lang lemond yo apre.
- 4 Referansyèl Inik konpetans anseyan an.** Sèz konpetans, 133 konpozant, 290 fè obsèwab, adopte 5 oktòb 2023, chita sou yon fòmasyon kontinye obligatwa.

PILYE SIPÒ

- 5 Bakaloreya Inik la.** Yon sèl egzamen olye de de, nouvo filyè, lise teknik yo.
- 6 SIGE ak NISU.** Resansman eskolè 2024-2025 la konte 4 028 897 elèv, 18 241 lekòl ak 152 610 monitè ak anseyan. Platfòm SIGE a, konsilte nan oktòb 2026, afiche menm chif elèv ak lekòl sa yo epi 116 939 anseyan, yon perimèt pi etwat pase resansman an. Nan jen 2025, 2 977 751 elèv te gen yon nimewo idantifikasyon eskolè inik.
- 7 Akreditasyon an.** Depi preskolè rive nan ansèyman siperyè, kalite a sispann se yon pwomès komèsyal. Politik nasyonal akreditasyon an pibliye nan jen 2022, epi desizyon ministeryèl 10 jen 2022 la mete l an aplikasyon : otorizasyon pou louvri, pèmi pou fonksyone, sètifika akreditasyon.
- 8 Alimantasyon eskolè ki baze sou pwodiksyon lokal.** Acha lokal yo soti anba 1 % an 2015 pou rive plis pase 40 % valè acha a jodi a, an mwayèn nasyonal. Anviwon yon elèv sou twa gen aksè ak manje lekòl la, epi finansman an depann sitou sou entènasyonal la.
- 9 Finansman an ak dyalòg bidjetè a.** Aliyman patnè yo ak bayè yo sou yon sèl priyorite nasyonal.
- 10 Jesyon pwoksimite a.** Konsèy lekòl nan chak lekòl, komisyon kominal edikasyon nan chak komin, fanmi yo nan desizyon an. Politik nasyonal jesyon pwoksimite a pibliye nan jen 2022 ; desizyon ministeryèl 10 jen 2022 la rann konsèy lekòl la obligatwa nan tout etablisman, piblik kou prive.

Yon peyi pa edike tèt li ak sèlman 1 % PIB li

Ayiti fè fas ak yon doub defi : richès nasyonal li fèb epi resous piblik li mobilize pou finance devlopman an pa ase. Resous domestik peyi a anviwon 6 % pwodui enteryè brit la, lè mwayèn rejyonal la depase 20 %. Sa vle di Leta ayisyen an gen yon kapasite mobilizasyon resous ki twò fèb pou reponn bezwen fondamantal popilasyon an, epi edikasyon se premye ladan yo. Se fanmi yo ak lekòl ki pa piblik yo ki pran relè a, men yo menm tou yo pa gen gwo mwayen.

Nan kondisyon sa yo, mete yon gwo pòsyon nan yon bidjè piblik ki tou piti nan edikasyon pa ase pou finance yon politik edikatif ki reponn bezwen yo. Donk pwoblèm nan pa chita sèlman sou priyorite yo bay lekòl la, men tou sou ti kal resous ki disponib ak sou kapasite Leta pou l mobilize yo pou tout bon, san gaspiyaj. Yon gwo pòsyon nan yon bidjè tou piti pa fè yon politik edikatif.

Se pou sa rekòmandasyon ki vini an pa konsène lekòl la sèlman. Mwen swete, jan mwen di l souvan, pou tout nouvo pwojè konstitisyonèl enstitiye yon investisman piblik minimòm 4 % pwodui enteryè brit la pou edikasyon, depi preskolè rive nan ansèyman siperyè. Objektif 8 % Pak nasyonal rete orizon an ; 4 % la se premye mach la, epi li dwe yon angajman nasyonal ak yon obligasyon.

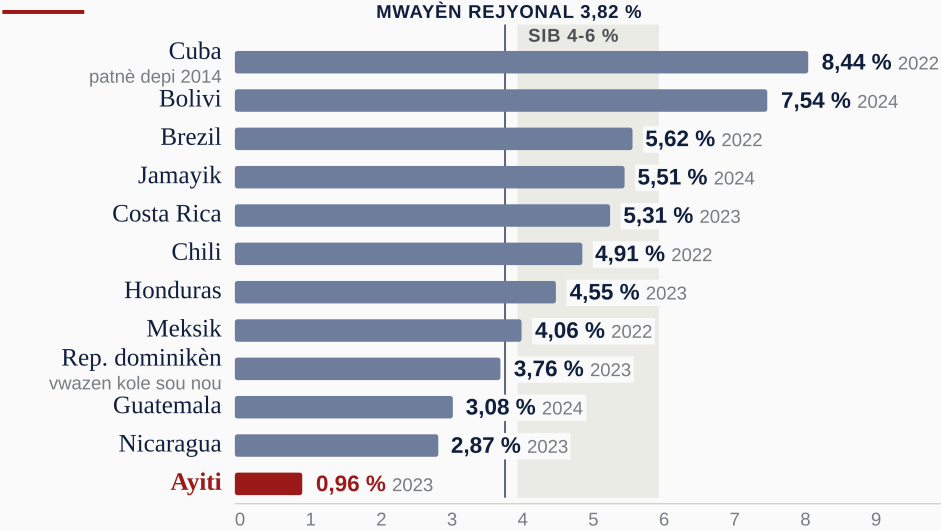
Se sa lòt peyi fraktire nou site yo te fè anvan nou : 4,10 % pou End an 2022, 6,02 % pou Afrik di Sid an 2024, 3,3 % pou Salvadò, 3,76 % pou vwazen ki kole ak nou an, an 2023. Tout valè sa yo mezire depans piblik edikasyon an kòm pousantaj pwodui enteryè brit la, dènye ane ki disponib pou chak peyi. Nivo minimòm 4 % la t ap mete nou nan nivo ki pi ba yo nan rejyon an.

Yon dispozisyon ki fikse yon nivo minimòm 4 % PIB pou edikasyon ta pèmèt enpoze efò ratrapaj sa a epi ta bay angajman an yon pòte jiridik ak bidjetè ke abitraj chak ane pa ka garanti. San pwoteksyon legal, resous yo pwomèt edikasyon an ka redwi selon revizyon bidjetè chak ane ak bidjè rektifikatif yo.

Sa Ayiti envesti nan lekòl li

Envestisman piblik nan edikasyon, an pousantaj pwodui enteryè brit. Dènye chif ki disponib pou chak peyi.

0,96 % nan pwodui enteryè brit la ki ale nan edikasyon, kont 3,82 % mwayèn rejyonal la ak yon sib entènasyonal 4 a 6 %. Pa gen yon sèl peyi nan rejyon an ki fè mwens.

Se fanmi yo ak lekòl ki pa piblik yo ki pran relè a, men yo menm tou yo pa gen gwo mwayen.

Sous : Bank mondyal (SE.XPD.TOTL.GD.ZS) ; CEPAL, *Economic Survey of Latin America and the Caribbean 2025* ; UNESCO, Deklarasyon Incheon (2015).

Otè enfografi a
Nesmy Manigat

Envestisman piblik nan edikasyon, an pousantaj pwodui enteryè brit.

Sa ki dwe kenbe nan 5 lane k ap vini yo

Refòm sa yo poze fondasyon yo. Yo poko fè yon sistèm entegre, ki ka garanti chak timoun menm dwa, menm egzijans ak menm posiblite. Defi a se pa rekòmanse a chak fwa a zewo, men konsolide sa ki fèt deja, korije sa ki pa kenbe, epi bay transfòmasyon sa yo kontinuite enstitisyonèl ak mwayen finansye ki souvan manke yo.

Yo òganize nan senk fanmi. Chak grenn mezire, epi li dwe pibliye.

Fondasyon yo

- 1 Preskolè obligatwa a, finanse tout bon.
- 2 Aprantisaj fondamantal yo garanti epi mezire.
- 3 Anseyan sètifye epi fòm pandan tout karyè yo.

Sistèm yo

- 4 Kourikoulòm Inik la ak Nouvo Segondè a jeneralize.
- 5 Yon idantite eskolè nimerik pou chak elèv.
- 6 Yon lekòl nimerik reyèl, pa yon distribisyon ekipman.

Pwoteksyon an

- 7 Lekòl la kòm espas lapè, ak kontinuite pedagogik nan moman kriz.
- 8 Alimantasyon eskolè a kòm leve pou reyisit nan fondamantal ak devlopman lokal.

Pakou yo

- 9 Yon fòmasyon teknik ak pwofesyonèl de eksèlans.
- 10 Yon ansèyman siperyè ki regile epi ki pote rechèch.

Gouvènans lan

- 11 Desizyon ki chita sou done, sou redevabilite ak sou rezilta.

Sòti nan angajman pou demare aksyon

- 01 Finanse nouvo obligasyon preskolè a.** Depi 30 oktòb 2023, preskolè a se pa yon opsyon ankò men yon sik obligatwa, pandan sektè piblik la resevwa sèlman 10 % nan timoun ki enskri yo.
- 02 Enskri nan Konstitisyon an yon nivo minimòm investisman 4 % pwodui enteryè brit pou edikasyon, objektif 8 % Pak la rete orizon an.** Yon nasyon pa ka bati avni edikatif li lè l fè paran yo ak sektè prive a peye sa investisman piblik la pa pran an chaj.
- 03 Espesyalize Fon nasyonal edikasyon an nan jesyon fidisyè, retire misyon operasyonèl yo nan men l, epi ba li Fon depatmantal ki mare ak kat eskolè yo, k ap pataje selon kantite elèv enskri ak rezilta aprantisaj, selon règ ki pibliye davans.**
- 04 Louvri pou sitwayen yo, anvan 2030, yon Tablo debò nasyonal edikasyon an.** Sa Leta mezire, sitwayen yo dwe ka li l.
- 05 Onore adezyon Ayiti nan Laboratwa laten-ameriken evalyasyon kalite edikasyon an epi patisipe tout bon nan sik evalyasyon rejyonal 2030 la.** Yon peyi ki aksepte konpare tèt li sispann pè pwòp rezilta li.
- 06 Soumèt chak gwo refòm devan yon evalyasyon enpak endepandan epi pibliye.**
- 07 Separe klèman pòs karyè yo ak pòs politik yo :** direktè depatmantal, direktè lekòl piblik ak enspektè dwe rekrute sou konkou piblik e transparan.

APÈL LA

Pi gwo kesyon an jodi a se pa konnen ki Ayiti n ap kite pou jenerasyon k ap vini yo, men ki jenerasyon n ap kite pou Ayiti.

Se poutèt sa mwen poze yo kesyon sa a ankò.

Ki sakrifis nou pare pou fè pou jenerasyon k ap grandi jodi a ?

Tout repons yo konte.

Nesmy Manigat

Pòtoprens

ANÈKS

**Desizyon ministeryèl
n° 6-11-229**

Pòtoprens, 23 fevriye 2022

Ki konsène finansman sèl
materyèl didaktik an kreyòl
nan 4 premye ane
lekòl fondamantal la.

Tèks la siyen menm jou a an kreyòl ak an fransè.
De vèsyon konplè yo nan anèks liv la.

RÉPUBLIQUE D'HAÏTI

**MINISTÈRE
DE L'ÉDUCATION NATIONALE ET
DE LA FORMATION PROFESSIONNELLE**

No. 6-11-229

Port-au-Prince, le 23. FEV 2022

Desizyon ministeryèl

**ki konsène finansman sèl materyèl didaktik an kreyòl nan 4 premye ane
lekòl fondamantal la**

Lè n konsidere tout dispozisyon ki genyen nan refòm edikasyon an ansanm ak tout rekòmandasyon ki soti nan tout etid ki fèt depi lontan rive jounen jodi a sou mannyè pou fè aprantisaj depi nan premye ane rive nan katyèm ane lekòl fondamantal la ;

Dapre ansanm dispozisyon k ap pran nan kad demach pou nou fè pasemen nan kourikoulòm nan ak plas kreyòl la genyen kòm zouti ansèyman ak kòm lang pou yo apran (lang ansèyman ak lang anseye), depi nan premye ane fondamantal la jouk rive nan dènye klas etid segondè yo ;

Lè n konsidere nesite ki genyen pou nou fè pwomosyon pou elaborasyon materyèl didaktik an kreyòl , espesyalman nan nivo kat (4) premye ane fondamantal la ;

Lè n konsidere prensip regleman ki nan dekrè 30 Mas 1982 a ki ankouraje pou aprantisaj la fèt nan lang manman nou : kreyòl la ;

Lè n konsidere Arete Prezidansyèl premye Sektanm 2014 la ki konsène 12 mezi ki pou kore refòm sistèm edikasyon nou an ;

Lè n konsidere divès ekzijans pwogram detaye nan Fondamantal la pou kreyòl la tounen lang ansèyman pou tout matyè nan kat (4) premye ane lekòl fondamantal la ;

Aprè konsiltasyon, evalyasyon ak plizyè reyinyon pou nou jwenn dizon tout konsène yo, nou deside : apati ane akademik 2022-2023 a, Leta ayisyen p ap finanse, ni soutni okenn materyèl didaktik an franse ki dwe sèvi pou aprantisaj elèv nan kat (4) premye ane lekòl fondamantal la ;

.../...

8, rue Antoine Simon, Delmas 83, Port-au-Prince, Haïti • Téléphone : 2813-0273

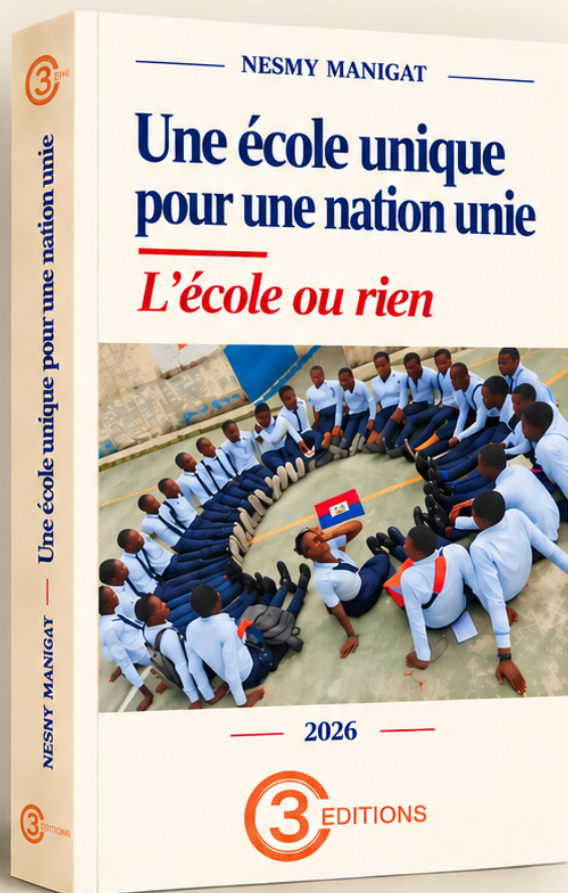
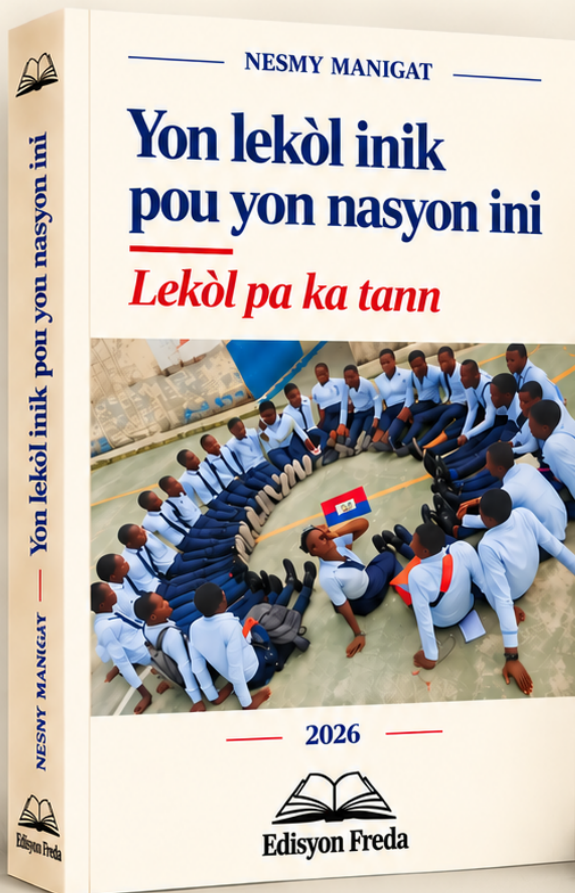
Mete sou sa, lè n chita sou jan tan an ap evolye a epi lè n gade kalte anviwònman peyi d Ayiti genyen nan espas Karayib la, espas Latinoameriken an ak espas Nòameriken an, MENFP deside ankouraje kominikasyon oral nan lang franse, lang angle ak lang espayòl, depi premye ane yo nan lekòl fondamantal la ;

Se pou sa, MENFP envite tout direktè lekòl Repiblik la (lekòl piblik kou lekòl prive) pou yo respekte dispozisyon sa yo, nan lide pou pèmèt aplikasyon mezi sila a kòmsadwa.

Yon lekòl inik pou yon nasyon ini

Lekòl pa ka tann

Nesmy Manigat

Ansyen minis Edikasyon Nasyonal ak Fòmasyon Pwofesyonèl

2026